

Bijna honderd banden

Verspreid over vijftien archieven of bibliotheken zijn bijna honderd banden met handschriften van Andries Schoemaker (1660-1735) en/of zijn zoon Gerrit (1692-1736) bewaard gebleven. Ze bevatten zo'n 20.000 beschreven, betekende en/of beplakte vellen, meest op folio-formaat, gemaakt vanaf ± 1710 tot 1735. MMF Publications te Lisse heeft in het jaar 2000 een deel er van, de beschrijvingen van de verschillende provincies door Andries Schoemaker, op microfilm en cd-rom uitgebracht.¹

Maar dat is nog niet alles. In de hierna volgende 'Lijst van Nahuys' staan 117 titels. Daarvan zijn er 29 meerdelig en bevatten samen 95 delen. We komen dan op een totaal van van 117 - 29 + 95 is 183 banden, die door de Schoemakers geproduceerd zijn. Volgens berekening zouden die samen uit zo'n 45.000 bladen bestaan.² Dat is een indrukwekkend oeuvre, dat vooral door Andries is geproduceerd. Een groot deel er van is blijkbaar verloren gegaan of althans tot nu toe niet gevonden.

In het werk van de Schoemakers zijn topografie en geschiedenis moeilijk te scheiden. Ook tussen vader en zoon is geen duidelijke grens. Gerrit werkte vaak mee aan de handschriften van zijn vader, maar schreef zelf ook. Alleen bij het penningkundige werk, dat Andries in een vroegere levensfase maakte, was Gerrit niet betrokken. Daarom is het gedeelte over penningkunde in een apart hoofdstuk behandeld. In het volgende hoofdstuk zijn de manuscripten over topografie en geschiedenis samengevoegd. Daarin had ook Gerrit een inbreng.

Er is in de loop der jaren vrij veel over de Schoemakers of bepaalde handschriften van hen geschreven. Een volledig overzicht van wat er nog aanwezig is ontbrak echter. Daarom zijn alle plaatsen bezocht waar zich, voorzover bekend, Schoemaker-manuscripten bevinden.³ Alle banden zijn bekeken en op zijn minst doorgebladerd en de inhoud is in het kort beschreven. Overal hebben atlasbeheerders en hun medewerkers veel medewerking verleend. Het is ondoenlijk ze allemaal te noemen. Voor twee personen moet ik een uitzondering maken: mevrouw drs. M.J.C. Otten, die bij dit onderzoek een belangrijke stimulans is geweest, en mevrouw drs. H.F. Peeters van de Koninklijke Bibliotheek, die mij met raad en daad terzijde stond en hielp bij het oplossen van verschillende puzzels.

In verband met de teruglopende kwaliteit kunnen veel manuscripten nu niet meer ingezien worden. In dat geval zijn ze vaak op microfilm te raadplegen of in de al genoemde MMF-productie. Wie handschriften van Andries of Gerrit in wil zien doet er goed aan vooraf met het betreffende archief te overleggen.

De lijst van Nahuys

Maurin Nahuys, die in 1887 een serie artikelen over Andries en Gerrit Schoemaker schreef,⁴ heeft uit verschillende bronnen een lijst van hun handschriften samengesteld. Een gedeelte daarvan bezat hij zelf of had hij aan een vriend geschonken en daarvan gaf hij een uitvoerige titelbeschrijving. Verder beschikte hij over een lijst met beknopte omschrijvingen van handschriften die zich op 5 maart 1875 in de Koninklijke Bibliotheek bevonden.⁵ Bijna de helft van de titels echter is overgenomen uit de drie 'Registers' van de in 1737/38 geveilde nalatenschap van Gerrit Schoemaker.⁶ Tenslotte wordt nog een aantal handschriften uit andere bronnen genoemd.

Nahuys schrijft zelf dat zijn lijst onvolledig is.⁷ Het is ook niet uitgesloten dat door het gebruik van de verschillende bronnen een enkel manuscript twee keer voorkomt. Door een andere schrijfwijze van de titel valt dat niet altijd op. Zelf hebben we in de hierna te publiceren lijst nog enkele vermeldingen uit andere bronnen toegevoegd.⁸ Nahuys komt voor resp. Andries en Gerrit Schoemaker op 67 en 42 titels. Zijn lijst eindigt met een opsomming van verschillende documenten, brieven, penningen, portretten en andere curiosa uit de nalatenschap van de Schoemakers, die hij in zijn bezit heeft.

Als we de lijst van Nahuys vergelijken met wat er nu in verschillende musea aanwezig is, blijkt er heel wat zoek te zijn. Het is echter lang niet altijd mogelijk om de relatie tussen de manuscripten die Nahuys noemt en die nu nog bekend zijn precies vast te stellen. Dat heeft verschillende oorzaken. Zo staat bij de gegevens die uit de registers van de nalatenschap van Gerrit zijn overgenomen, en die dan al 150 jaar oud zijn, niet waar die handschriften gebleven zijn.⁹ Ook is niet altijd duidelijk welk handschrift Nahuys precies bedoeld. Zo geeft hij in zijn lijst van werken in de Koninklijke Bibliotheek slechts beknopte titels, die soms moeilijk te combineren zijn met de dikwijls wijdlopende van de handschriften die daar aanwezig zijn. Een probleem is ook dat Andries Schoemaker soms verschillende handschriften met een min of meer gelijklopende titel over hetzelfde onderwerp maakte.

Het ligt voor de hand dat niet alles wat de Schoemakers schreven bewaard gebleven is. Er zijn ook banden uit elkaar geraakt en later opnieuw ingebonden, misschien in een andere samenstelling. Vaak zijn er bladen uitgesneden, vooral die met tekeningen er op. Veel van die losse bladen zullen verloren zijn gegaan, andere bevinden zich ergens in archieven. Nahuys bezat enkele losse titelbladen. Maar ook Andries Schoemaker zelf gaf losse bladen weg. We komen er enkele tegen bij Abraham de Haen.¹⁰ Soms lijkt het een duplicaat te zijn, maar we zien ook wel dat het betreffende onderwerp in het manuscript van Schoemaker ontbreekt.

Toch is de lijst van Nahuys een goed uitgangspunt om na te gaan wat er van het werk van vader en zoon Schoemaker nu nog te vinden is. Daarom is deze hierna opgenomen. De volgorde, de nummering, de (door ons soms verder ingekorte)

titelomschrijving, het aantal delen en het formaat is van Nahuys overgenomen. Toegevoegd is het aantal bladen (fol) dat de manuscripten ongeveer bevatten en de huidige bewaarplaats.

Noten

- ¹ MMF Publications, Lisse, *Images of Dutch towns and villages in the 18th century, The historical-topographical 'Atlas' of Andries Schoemaker*, een microfilm-editie in zwart-wit en een cd-rom editie in kleur, ca. 2000.
- ² De berekening is globaal omdat veel handschriften niet meer bestaan of althans niet teruggevonden zijn. Enkele 'banden' kunnen uit losse papieren bestaan. Van 85 banden weten we dat ze samen ruim 21.000 bladen bevatten. Door het gemiddelde daarvan op alle delen toe te passen is het getal 45.000 ontstaan.
- ³ Dat was al in het midden van de negentiger jaren; inmiddels zijn veel instellingen gefuseerd en van naam veranderd.
- ⁴ Maurin Nahuys, 'Andries en Gerrit Schoemaker', in *Dietsche Warande*, Eerste jaargang 1888, p. 158-174, 313-322, 426-433 en 529-546.
- ⁵ Waarschijnlijk heeft Nahuys deze lijst zelf gemaakt, want in de KB is ze niet te vinden.
- ⁶ *Register van resp. Boeken, Prenten en tekeningen en Met de hand geschreven boeken, nagelaten door Gerrit Schoemaker, 1737.*
- ⁷ Nahuys, p. 171, noot 4.
- ⁸ In andere veilingcatalogi, zoals in de *Catalogus van eene capitale verzameling (...) Everard de Burlett, 1807* en de *Catalogus der Letterkundige Nalatenschap van wijlen Jacobus Koning, Eerste deel, Handschriften, 1833*, komen nog enkele handschriften van Schoemaker voor die Nahuys waarschijnlijk gemist heeft of door een afwijkende omschrijving niet opmerkte.
- ⁹ We hebben niet kunnen vinden wie op de veilingen van de nalatenschap van Gerrit Schoemaker de kopers waren.
- ¹⁰ Ingeplakt in de *Naam Lijst der Adelijke Huizen, Sloten en Kasteelen (...)*, ms. Abraham de Haen (toeschr.)